

Iwona Soczewka, Beata Sysik

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

WYKORZYSTANIE WSPARCIA FINANSOWEGO Z FUNDUSZY UNII EUROPEJSKIEJ PRZEZ GOSPODARSTWA ROLNE W GMINIE SIEDLCE

UTILIZATION OF THE EUROPEAN UNION FINANCIAL SUPPORT BY FARMS IN SIEDLCE COMMUNITY

Słowa kluczowe: zmiany w gospodarstwach rolnych, fundusze UE, dochodowość gospodarstw

Key words: changes on farms, EU funds, farms' profitability

Abstrakt. Celem badań była analiza wykorzystania funduszy UE w wybranych gospodarstwach gminy Siedlce w województwie mazowieckim, ze szczególnym uwzględnieniem przeznaczenia pozyskanych środków. Badania przeprowadzono w 30 gospodarstwach rolnych położonych w tej gminie. Wszystkie badane gospodarstwa korzystały z dofinansowania swoich działalności w ramach kilku programów pomocowych finansowanych z budżetu UE. Dwudziestu siedmiu rolników było beneficjentami płatności bezpośrednich. Ponadto rolnicy chętnie korzystali z dotacji unijnych przyznawanych w ramach różnych programów operacyjnych. Co trzeci rolnik ubiegał się o wsparcie w ramach PROW 2004-2006, natomiast w kolejnych latach podwoiła się liczba rolników, którzy z powodzeniem złożyli wnioski o dofinansowanie gospodarstw z działań dostępnych w PROW 2007-2013. Mimo korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania, aż 40% badanych gospodarstw deklarowało, że nie dokonało dotychczas znaczących zmian, 33,3% poprawiło warunki chowu zwierząt, a 20% skupiło się na zwiększeniu pogłowia zwierząt, natomiast 16,6% gospodarstw zwiększyło swój obszar przez dzierżawę lub zakup ziemi.

Wstęp

Po wejściu Polski do Unii Europejskiej (UE) w polskim rolnictwie zaszły duże zmiany. Były one kontynuacją procesów rozpoczętych w okresie transformacji, jak również częścią globalnych zmian i dostosowań w rolnictwie światowym. Udział wspólnej polityki rolnej (WPR) w przeobrażeniach polskiego sektora rolnego był i jest niepodważalny. W istotny sposób uległy zmianie czynniki kształtujące dochody rolników – obok tradycyjnych, takich jak na przykład fizyczne rozmiary produkcji, ponoszone nakłady, relacje cen rolnych – pojawiły się płatności z tytułu uczestnictwa w różnych programach (rolnośrodowiskowych, restrukturyzacyjnych, modernizacyjnych), których rola w dochodach rolników wyraźnie wzrosła [Zegar 2008]. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego zwiększył się z 1,3 tys. średniorocznie na 1 ha w pierwszych latach akcesji do 1,5 tys. w latach 2007-2009, co wynika m.in. z wprowadzenia dopłat bezpośrednich [Łopaciuk 2012]. Realizacja programu WPR wyrażająca się obok dopłat bezpośrednich również wspieraniem produkcji gospodarstw niskotowarowych, dostosowaniem gospodarstw do standardów unijnych, regulacją rynku rolnego itd., wpłynęła zarówno na zmiany kierunków produkcji rolniczej, jak i szeroko rozumiane funkcjonowanie obszarów wiejskich [Rudnicki 2010].

Przyjęta w Polsce strategia rozwoju gospodarczego w ciągu minionego dwudziestolecia była związana z podejmowaniem działań, które w swojej większości dotyczyły standardów obowiązujących w życiu gospodarczym i społecznym oraz ich dostosowania do wymagań UE. Działania te wymagały zmian zarówno jakościowych, jak i ilościowych, a dotyczyły każdego działu gospodarki, w tym także rolnictwa. Ten dział gospodarki jest specyficzny z uwagi na to, że ma on niewielki udział (2-3%) w tworzeniu dochodu narodowego, ale równocześnie pochłania do 50% budżetu UE [*Program Rozwoju...2007*]. Najczęściej stosowaną formą wsparcia, obok szerokich form doradztwa, są różne projekty określane też jako fundusze UE, związane z finansowaniem działalności gospodarczej w zakresie doskonalenia jakości technologii produkcji i działań spo-

łeczno-środowiskowych. Celem tych działań jest poprawa: struktury agrarnej na wsi, organizacji produkcji, ograniczenia uciążliwości pracy, zachowania bioróżnorodności w środowisku naturalnym, a nawet przekwalifikowanie zawodowe producentów rolnych [Wasąg 2010].

Porównując ocenę skuteczności działań programów strukturalnych nadanych przez ekspertów i rolników należy podkreślić istotną różnicę w rozumieniu celowości poszczególnych działań. Oceny ekspertów odzwierciedlają prorozwojowy kierunek wsparcia, natomiast oceny rolników akcentują konieczność bieżącego wsparcia dochodów [Kiryłuk-Dryjska, Poczta 2010].

Ze względu na strukturę płatności w podziale na poszczególne działania wdrażane w ramach PROW 2007-2013 nadal dość duża kwota przyznawana jest na działania o charakterze socjalnym, mające na celu wspieranie dochodów rolniczych (renty strukturalne i płatności ONW). Taka struktura jest często krytykowana, gdyż poprawę konkurencyjności polskiego rolnictwa na rynku UE może zapewnić jedynie konsekwentna polityka wsparcia tych działań, które pozwolą trwale zwiększyć potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych. Polskie rolnictwo wymaga przekształceń strukturalnych, których wynikiem będzie znaczny wzrost wielkości ekonomicznej gospodarstw towarowych. Trwałe jej zwiększenie mogą zapewnić przede wszystkim inwestycje zwiększające skalę produkcji, a zatem w dziale produkcji zwierzęcej nowe budynki inwentarskie lub rozbudowa istniejących, a w dziale produkcji roślinnej zakup ziemi rolniczej (zwiększenie skali produkcji, nie tylko roślinnej, zapewnia również długoterminowa dzierżawa gruntów) [Rowiński 2010].

Unowocześnianie polskich gospodarstw, mające na celu poprawę ich konkurencyjności, ma głównie charakter egzogeny. Jego przyczyn należy bowiem upatrywać w prowadzonej polityce w stosunku do rolnictwa i obszarów wiejskich. Funkcjonowanie w warunkach jednolitego rynku europejskiego (JRE) zmusiło polskie gospodarstwa rolne do podjęcia wysiłków związanych z modernizacją, aby były one w stanie sprostać konkurencji oraz lepiej odpowiadać na potrzeby konsumentów. Ci, którzy nie uczynili tego przed akcesją oraz w pierwszych latach członkostwa Polski w UE mają możliwość realizacji inwestycji, których celem jest modernizacja gospodarstwa rolnego, przy wsparciu środkami PROW [Babuchowska, Marks-Bielska 2011].

Material i metodyka badań

Celem pracy była analiza wykorzystania funduszy UE w wybranych gospodarstwach gminy Siedlce, woj. mazowieckie, ze szczególnym uwzględnieniem przeznaczenia pozyskanych środków. Badania przeprowadzono w 2011 roku w 30 gospodarstwach. Dobór obiektów do badań był celowy, a warunkiem uczestnictwa w badaniu było korzystanie przez gospodarstwo z programów pomocowych UE. Gospodarstwa zróżnicowane były pod względem wielkości oraz struktury produkcji. Podzielono je na cztery grupy obszarowe: 1-10 ha, 10-15 ha, 15-20 ha i powyżej 20 ha oraz na trzy kierunki produkcji: bydło, trzoda chlewna i produkcja roślinna. Badania przeprowadzono metodą wywiadu kierowanego. W ich wyniku uzyskano dane za lata 2004-2010.

Wyniki badań

Badane gospodarstwa położone są w gminie Siedlce, która ze względu na ukształtowanie terenu, tradycje społeczne oraz brak lokalizacji przemysłu ciężkiego to obszar o charakterze rolniczym. Grunty orne, łąki i pastwiska stanowią łącznie ponad 70% całego obszaru. Na obszarze gminy przeważają gleby o słabej jakości. Aż 42,8% gruntów ornych położonych jest na glebach klasy V i VI. Gleby klasy IV stanowią 35,4% powierzchni gruntów ornych w gminie, natomiast klasy I, II i III stanowią 21%. Na terenie gminy znajduje się 2864 gospodarstw, przy czym średnia powierzchnia gospodarstwa nie przekracza 4 ha. W większości gospodarstw prowadzona produkcja rolnicza ma charakter wielokierunkowy roślinno-zwierzęcy. W strukturze zasiewów dominują zboża i ziemniaki, a w produkcji zwierzęcej trzoda chlewna i bydło. 15,3% gospodarstw zlokalizowanych na terenie gminy Siedlce prowadzi działalność pozarolniczą, głównie w dziedzinie handlu i przetwórstwa [Laszuk, Dziewulska 2005].

Badane gospodarstwa cechują się małym arealem uprawy. 80% wszystkich gospodarstw stanowiły te o powierzchni od 1 do 10 ha UR, 10% – od 10 do 15, natomiast 6,6% od 15 do 20 ha. Największe gospodarstwo miało powierzchnię 35 ha i zajmowało się hodowlą bydła mlecznego.

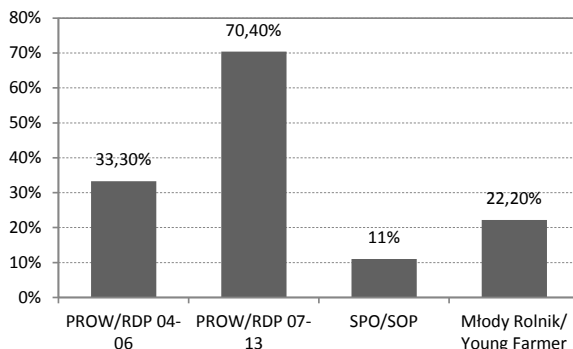
Ponad połowa gospodarstw objętych badaniami to gospodarstwa o wielokierunkowym profilu produkcji, przy czym 24 gospodarstwa zajmowały się produkcją zwierzęcą, z czego 10 (41,6%) zajmowało się chowem bydła mlecznego, natomiast 8 gospodarstw (33,3%) prowadziło produkcję trzody chlewnej.

Właściciele ankietowanych gospodarstw byli aktywni w ubieganiu się o wsparcie unijne. 27 rolników było beneficjentami płatności bezpośrednich. Ponadto rolnicy chętnie korzystają z dotacji unijnych przyznawanych w ramach różnych programów operacyjnych. Co trzeci rolnik ubiegał się o wsparcie w ramach PROW 2004-2006, natomiast w kolejnych latach podwoiła się liczba rolników, którzy z powodzeniem złożyli wnioski o dofinansowanie gospodarstw z działań dostępnych w PROW 2007-2013 – 70,4% ankietowanych (rys. 1). Dużym zainteresowaniem wśród rolników cieszyło się działanie „Ułatwianie startu młodym rolnikom”, z którego w latach 2004-2006 skorzystało 11,1% ankietowanych rolników w ramach dofinansowania z SPO. Natomiast co piąty rolnik będący beneficjentem środków w ramach PROW 2007-2013 skorzystał z tych funduszy właśnie w ramach działania „ułatwianie startu młodym rolnikom”.

Powody, dla których właściciele gospodarstw zdecydowali się na skorzystanie ze środków unijnych przedstawiono na rysunku 2. Dla 43,3% gospodarstw główną przyczyną wprowadzania zmian była ich własna inicjatywa wynikająca z konieczności modernizacji gospodarstwa przez zakup maszyn i urządzeń rolniczych. Konieczność sprostania wymogom odbiorców produktów i wyrobów zmusiła 33,3% gospodarstw do dokonania zmian, a 16,6% gospodarstw chciało podnieść jakość oferowanych płodów rolnych. Pozostałe 6,6% gospodarstw wskazało inne przyczyny jako motywację do dokonania zmian. Jako powód wskazali oni chęć przejścia na rentę strukturalną.

Pieniądże pozyskane z budżetu UE były przeznaczane na różne cele: bieżące, inwestycyjne i inne, które pozwoliły na realizację planów dotyczących rozwoju gospodarstwa i poprawy jego dochodowości.

Z analizy danych zawartych w tabeli 1 wynika, iż najwięcej rolników (53,3%) przeznaczyło pozyskane środki na zakup oleju napędowego oraz zakup pasz (46,6%). W przypadku 12 gospodarstw (40% badanej populacji) dotacje z budżetu UE pozwoliły na zakup nawozów mineralnych. 36,6% gospodarzy przyznane środki przeznaczyło na wydatki związane z bieżącymi potrzebami gospodarstwa.

Rysunek 1. Rodzaj unijnego wsparcia finansowego

Figure 1. Kind of the union support

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Rysunek 2. Przyczyny wprowadzania zmian w gospodarstwie

Figure 2. The reasons of changes on a farm

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

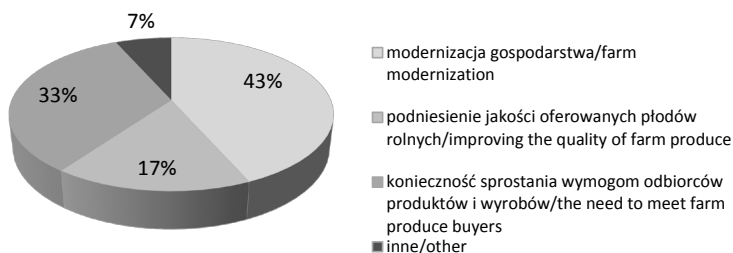
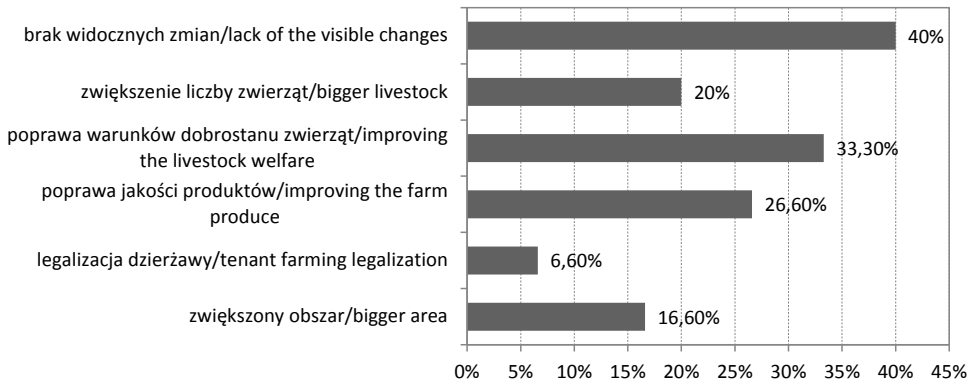

Tabela 1. Przeznaczenie funduszy pochodzących z programów unijnych
 Table 1. Allocation of the funds coming from the union programs

Wykorzystanie funduszy unijnych/EU funds utilization	Liczba gospodarstw/ Number of farms	Struktura/ Structure[%]
Potrzeby bieżące – konsumpcyjne/Current-consumption needs	11	36,6
Budowa lub modernizacja budynków inwentarskich/ Construction or modernization of farm buildings	6	20,0
Budowa płyty obornikowej lub zbiornika na gnojówkę/ Construction of dunging gutter	2	6,6
Zakup ciągników lub maszyn rolniczych/Purchase of machinery	4	13,3
Zakup pasz/Fodder purchase	14	46,6
Zakup nawozów/Fertilizer purchase	12	40,0
Zakup oleju napędowego/Petrol purchase	16	53,3
Inne (budowa 2 hal pieczarek, chłodni)/Others (construction of 2 mushroom houses, cold store)	4	13,3

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Rysunek 3. Dokonane zmiany w gospodarstwach od momentu powstania/przejęcia
 Figure 3. Changes having been made on the farms since their coming into beginning

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Tylko 6 gospodarstw spożytkowało fundusze unijne na cele rozwojowe gospodarstwa, czyli budowę lub modernizację budynków inwentarskich, a w przypadku dwóch gospodarstw środki te (przez budowę płyt gnojowych) pozwoliły na dostosowanie gospodarstw do wymogów UE.

Pozyskane dofinansowanie w większości przypadków było niewystarczające na zrealizowanie wszystkich inwestycji. Zaledwie 4 rolników z 30 korzystających z funduszy unijnych przyznało, że kwoty, które otrzymali z budżetu UE, pozwoliły im w pełni na realizację zamierzonego celu dotyczącego rozwoju gospodarstwa. Dla pozostałych 26 rolników były one niewystarczające.

Z analizy danych przedstawionych na rysunku 3 wynika, iż 40% gospodarstw nie dokonało znaczących zmian, zaś 33,3% poprawiło warunki chowu zwierząt. Poprawę jakości produktów stwierdzono w 26,6% gospodarstw, a w 20% – zwiększenie pogłowia zwierząt. Zaledwie 6,6% dzięki otrzymanemu wsparciu mogło zalegalizować dzierżawę gruntów, a jedynie 16,6% zwiększyło powierzchnie gospodarstw.

Podsumowanie

Fundusze unijne odegrały bardzo ważną rolę w polskim rolnictwie. Przyczyniły się do poprawy sytuacji polskich gospodarstw rolnych. Dzięki nim wielu rolnikom udało się dokonać niezbędnych inwestycji, które pozwoliły im na rozwój gospodarstw i poprawę konkurencyjności swoich produktów. Z wyników badań przeprowadzonych w 30 gospodarstwach rolnych gminy Siedlce wynika, że:

- 27 spośród 30 badanych gospodarstw skorzystało z dopłat bezpośrednich; środki pozyskane z tego programu w większości przeznaczane były na zakup oleju napędowego, pasz oraz nawozów;
- rolnicy korzystający ze wsparcia finansowego w ramach PROW 2004-2006 i SPO „Rolnictwo”, kontynuowali aplikowanie o środki unijne w ramach PROW 2007-2013, a ponad 20% wniosków złożonych w ramach tego programu dotyczyła działania „Ułatwienie startu młodym rolnikom”;
- mimo korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania, aż 40% badanych gospodarstw nie dokonało dotychczas znaczących zmian, 33,3% poprawiło warunki chowu zwierząt, 20% skupiło się na zwiększeniu погоłowia zwierząt, a 16,6% gospodarstw zwiększyło swój obszar poprzez dzierżawę lub zakup ziemi.

Literatura

- Babuchowska K., Marks-Bielska R. 2011: *Realizacja działania PROW 2007-2013 „Modernizacja gospodarstw rolnych” w województwie lubelskim*. ZN SGGW, Problemy Rolnictwa Światowego, Warszawa, 2011/11(26)/4, s. 7-9.
- Kiryłuk-Dryjska E., Poczta W. 2010: *Kwantyfikacja i ocena alokacji środków strukturalnych Unii Europejskiej przeznaczonych na rozwój rolnictwa w Polsce*. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, s. 81.
- Laszuk G., Dziewulska A. 2005: *Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Siedlce na lata 2005-2013*. Siedlce, s. 22-27.
- Łopaciuk W. (red) 2012: *Wpływ Wspólnej Polityki Rolnej na zmiany w rolnictwie*. IERiGŻ, Warszawa, s. 102-104.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*. 2007: www.prow.sbrp.pl
- Rowiński J. (red) 2010: *Wpływ funduszy finansowanych ze środków Unii Europejskiej na rozwój rolnictwa i regionów wiejskich*. Raport końcowy. IERiGŻ, Warszawa, s. 34-35.
- Rudnicki R. (red) 2010: *Fundusze Unii Europejskiej jako czynnik modernizacji rolnictwa polskiego*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 91-92.
- Wasąg Z. 2010: *Efektywność wykorzystania środków UE przez gospodarstwa rolne na przykładzie wybranych programów*. Inżynieria Rolnicza 3(121)/2010, s. 231-232.
- Zegar J. 2008: *Dochody w rolnictwie w okresie transformacji i integracji europejskiej*. IERiGŻ, Warszawa, s. 99-105.

Summary

The purpose of this paper is to analyze the ways of utilization of aid funds from the European Union budget in selected farms of Siedlce commune with a special focus on the directions of its disposal. The study was conducted in 30 farms located in Siedlce community, Mazowieckie province. All the investigated farms benefited from the funds using several aid programs financed by the European Union. Twenty-seven farmers benefited from direct payments. In addition, the farmers are willing to use the union subsidies coming from different operation programs. Every third farmer applied for financial support with RDP 2004-2006, whereas in next years the number of farmers applying for funds from RDP 2007-2013 doubled in number. In spite of using some external sources of financing, as many as 40% of farms have not made any significant changes yet. 33.3% have improved conditions for livestock, and 20% focused on increasing the number of livestock. 16.6% of farms increased their area by lease or purchase of land.

Adres do korespondencji
dr inż. Iwona Soczewka, mgr Beata Sysik
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, Wydział Przyrodniczy
Zakład Ekonomiki, Organizacji Rolnictwa i Agrobiznesu
ul. B. Prusa 12, 08-110 Siedlce, tel./fax: (25) 643 12 90
e-mail: iwso@poczta.onet.pl